

ПРЕДИ СТО ГОДИНИ. ЧЕТВЪРТТО ОБЩО ГОДИШНО СЪБРАНИЕ НА СЪЮЗА НА БЪЛГАРСКИТЕ СЪДИИ (13 И 14 АПРИЛ 1923 Г.)

Евгени Йочев*

Четвъртото общо годишно събрание на Съюза на българските съдии (СБС) заема особено място в историята на организацията на носителите на съдебната власт. То следва утвърдения модел на подготовка, дневен ред и организация на провеждане на отчетните събрания на съюза. Но независимо от това се отличава от всички останали 17 редовни общи годишни събрания за периода 1920–1944 г.¹ поради своята специфика и своеобразност: провежда се в края на управлението на Българския земеделски народен съюз (БЗНС), а решенията, които приема, се осъществяват в новата политическа обстановка, настъпила след преврата на 9 юни 1923 г. и поемането на властта от правителството на проф. Александър Цанков. Този факт, както и стогодишнината от провеждането на събранието определят интереса към него.

Подготовката на Четвъртото общо събрание на Съюза на българските съдии съвпада с промените, които се извършват в земеделското правителство, ръководено от Александър Стамболийски. На 14 март 1923 г. за министър на правосъдието е назначен Спас Дупаринов (14 март – 9 юни 1923 г.). Съюзният орган в „Съдийски вестник“ поздравява новия министър и изразява надеждата си, че той „ще схване необходимостта от сътрудничество със съюза на съдиите предвид общите цели и задачи, които

---

* Доцент, доктор на историческите науки.

¹ Осемнадесетото общо годишно събрание (1 и 2 ноември 1940 г.) е последното събрание на СБС. С XV постановление на МС от 20 август 1941 г. се забранява свикването на общи събрания, но се дава право на управителните и надзорните съвети да се конструират като общо събрание и да вземат решения по въпроси, които са спешни и са от неговата компетентност.

преследват Министерството на правосъдието и съюза². Министър Дупаринов откровено отговаря, че не е мислил още по този въпрос.³

С Окръжно № 392 от 1 март 1923 г. управителният съвет започва работа по организацията на събранието.⁴ Предложенията на клоновете за подобряване на материалното положение на магистратите, за пълна несменяемост на съдиите и прокурорите, за нова тактика на съюза, за връщане на адвокатската защита пред мировите съдии намират място в утвърдения от съюзното ръководство дневен ред (Окръжно № 412 от 15 март 1923 г.).⁵

Събранието се провежда на 13 и 14 април 1923 г. в 44-та аудитория на Софийския университет. В работата му участват 41 пратеници на клоновете в страната, които представляват 182-ма редовни членове, без софийските делегати, за чийто брой липсват сведения. Нямаат свои представители клоновете в Ловеч, Хасково, Севлиево, Пашмакли (Смолян), Неврокоп (Гоце Делчев) и Кърджали.⁶

Събранието е открито от председателя на управителния съвет Михаил Геннадиев. Интерес представляват разсъжденията му относно дейността на съюза и независимостта на съдиите. Като констатира, че „ръководенето на съюза е предоставено всецяло, изключително на управителния съвет“, а членовете му „дължат на организацията своята подкрепа, своето съдействие“, М. Геннадиев заключава: Съюзът на българските съдии „трябва да проявява своето влияние чрез съвместната дейност на отделните си членове, в подкрепа на дейността на управителния съвет“. Той отбелязва, че съдията „е длъжен да бъде независим“ и подчинен единствено и само на своята съвест, и заключава, че отстояването на независимостта на съдебната власт е дълг и задача на всеки член и на цялата организация.

Поздравление до делегатите отправя председателят на Съюза на българските адвокати (СБА) Георги Згурев. Известният

² В. „Съдийски вестник“, № 13–14 от 20 март 1923 г., с. 15.

³ В. „Утро“, № 4094 от 1923 г.

⁴ В. „Съдийски вестник“, № 13–14 от 20 март 1923 г., с. 8.

⁵ ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 54, л. 101; а. е. 66, л. 157; в. „Съдийски вестник“, № 13–14 от 20 март 1923 г., с. 15.

⁶ В. „Съдийски вестник“, № 16 от 20 април 1923 г., с. 4.

софийски адвокат нарича съдийската организация „най-близка до нашата“ и заявява, че идеалът на СБС „е и наш идеал, а именно високо да държим неопетнено знамето на българското правосъдие“. В този дух е и приветствието на председателя на Софийския адвокатски съвет Янко Стоянчов, който декларира, че адвокатите и будното и съзнателно гражданство подкрепят „тежката, но свещена борба“ на българското съдийство. Слово произнася и Ст. Баръмов от Българския учителски съюз. По традиция редица клонове и отделни съдии приветстват делегатите (Видинският клон, съдиите от гр. Айтос, Сливенският адвокатски съвет и др.).⁷

С телеграма министър Спас Дупаринов изпраща най-добри пожелания за ползотворна работа на събранието и изразява надежда, че съвместно с УС на СБС може да се изгладят и избягват недоразуменията и търканията между министерството и съдиите.⁸

Единодушно в бюрото на събранието са избрани: председател – Св. Велчев (прокурор при ВКС), за подпредседатели – Г. Тафров (подпредседател на Пловдивския апелативен съд) и Ил. Чайлев (председател на Русенския окръжен съд).

В краткия отчет на управителния съвет за 1922/1923 г., изнесен от Петър Моллов, в един самокритичен дух се проследява дейността на съюза през изминалата година, с акцент върху организационното му състояние и пътищата и средствата за преодоляване на възникналите трудности и проблеми.

Делегатите обсъждат три основни въпроса: независимостта на съдебната власт, материалното положение на съдиите и възстановяването на адвокатската защита. По тях са приети специални резолюции, които потвърждават актуалността и правилността на решенията на предходните събрания. Съюзното ръководство е упълномощено „да се застъпи най-енергично“ за постигането на пълна несменяемост на съдиите и прокурорите „като необходима и належаща за правилното развитие и напредък на правосъдното дело в България“. С отделни решения „се вмениява в длъжност на всеки съдия и прокурор най-енергично да се противопоставя на

---

⁷ В. „Съдийски вестник“, № 16 от 20 април 1923 г., с. 2–3, 7–8; Адвокатски преглед, № 16 от 16 март 1923 г., с. 6–7.

⁸ В. „Съдийски вестник“, № 16 от 20 април 1923 г., с. 2.

всяко влияние върху тяхната независимост, откъдето и да иде то⁹ и се задължават клоновете и отделните членове да съобщават на управителния съвет за всеки случай „на посягане върху независимостта на съдиите, както и за случаи на недостойни домогвания от страна на съдии при назначения, размествания и повишения“⁹. По този начин чрез въвличането и ангажирането на членската маса се създава един по-широк и здрав фронт по места в защита на съдийската независимост.

В търсене на по-големи възможности и гаранции за увеличение на работната заплата на магистратите СБС се присъединява към акцията на 17-те професионални съюза (8 септември 1922 г.), чийто лозунг е подобряване на материалното положение на държавните служители. Управителният съвет поставя предварително условието акцията да има чисто професионален характер. В резултат на обединените действия на профсъюзите всички държавни чиновници получават еднократна помощ в размер на една и половина месечна заплата.¹⁰

Четвъртото общо годишно събрание констатира, че заплатите на съдиите, прокурорите и помощния персонал „трябва да бъдат увеличени в достатъчни размери“ за удовлетворяване на техните потребности, и натоварва новото ръководство да направи най-настоятелни постъпки пред компетентните органи.

Проявявайки последователност, делегатите отново издигат искането за възстановяване на адвокатската защита пред всички съдилища и подкрепят изцяло решенията на Третото общо годишно събрание.¹¹ Одобрената от тях резолюция е публикувана във в. „Пряпорец“¹² и става достояние на широк кръг граждани.

През последната година СБС се сблъсква с редица организационни трудности и неудачи. Причините са различни, но основната е все още неразвитото у съдиите чувство за принадлежност и отговорност към съюза.¹³ Все по-трайно се утвърждава тенден-

⁹ В. „Съдийски вестник“, № 16 от 20 април 1923 г., с. 7.

¹⁰ Пак там, № 2 от 25 септември 1922 г., с. 2–3; № 3–4 от 25 октомври 1922 г., с. 15–16; № 10 от 5 февруари 1923 г., с. 7.

¹¹ Пак там, № 16 от 20 април 1923 г., с. 7–8.

¹² В. „Пряпорец“, № 86 от 17 април 1923 г., с. 2.

¹³ Вж. **Денчев, Д.** По деятелността на клоновете. – В. „Съдийски вестник“, № 18 от 20 май 1923 г., с. 1–2.

цията дейността на организацията да бъде изцяло зависима от усилията и действията на нейното ръководство. Липсата на дисциплина, на инициативност и подкрепа от страна на клоновете и на членовете създава опасност „да прояде организма на съюза“¹⁴. Тези думи на секретаря на управителния съвет Димитър Георгов са стряскащи, но никой по-добре от него не познава организацията отвътре и в такава дълбочина.

Усилията на секретар-касиерите на клоновете са насочени основно към събиране на членския внос и към воденето на кореспонденция със съюзното ръководство. Голямото текучество и движение на съдийските кадри се оказва сериозен проблем, който се задълбочава и поради лошата отчетна документация. Честа практика е преместеният съдия да не се е отчел в стария клон и да не се е зачислил в новия. Липсата на време и на организационен опит се отразява негативно върху връзките между управителния съвет и ръководствата на клоновете. Не са редки случаите на безотговорно и нехайно отношение на секретар-касиерите към техните задължения. Типичен пример за това е оставянето без отговор на Окръжно № 203 от 19 август 1922 г. В писмо по този повод до нередовните клонове Д. Георгов пише: „...нам е твърде неприятно да ви отправим това покаяние“¹⁵.

Съюзната година е трудна за организациите в Русе, Трън и други градове на страната.¹⁶ Секретар-касиерът на севлиевския клон признава слабата му дейност и лошото състояние на архива, но с оптимизъм отбелязва, че това „не трябва да отчайва никого, защото всяко начало е трудно, особено в днешните времена“. Той вижда причините в „неизправните членове, пръснати в три околии“, в постоянните промени на съдийския състав и в претовареността на съдилищата.¹⁷

Настъпват нежелани промени и в състава на управителния съвет. Последователно напускат двамата редактори на в. „Съдийски вестник“ – Петър Георгиев и Атанас Букурещлиев. На тяхно място са избрани Константин Петров (член на Софийския окръ-

¹⁴ ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 69, л. 149.

¹⁵ Пак там, а. е. 66, л. 186, 173; а. е. 47, л. 114; а. е. 35, л. 170; а. е. 72, л. 178.

¹⁶ Пак там, а. е. 69, л. 138, 137, 135.

¹⁷ Пак там, а. е. 56, л. 118; а. е. 69, л. 149; а. е. 59, л. 105.

жен съд) и Петър Станков (заместник-прокурор при Софийския апелативен съд).¹⁸

Съюзът губи 76 редовни членове, включително 53-ма съдии, основно поради уволнение и напускане на ведомството. В същото време извънредните членове нарастват с 25, тъй като част от съдиите, станали адвокати, запазват членството си в съюза. Така броят на членовете от 821 (при 25 клона) спада на 745 (27 клона) – 466 съдии, 100 съдебни кандидати и 179 извънредни членове. Това, естествено, води до увеличаване на броя на съдиите и прокурорите, които остават извън редовете на съюза – 84. Констатацията на „Адвокатски преглед“, че новите съдии не влизат в съюза, е вярна, но тя се корени в целенасочената политика на БЗНС по отношение на подбора на кандидатите за съдебна длъжност. Отчитайки този тревожен факт, събранието призовава членовете „да развият и употребят всичките си усилия, за да се привлекат в съюза по възможност всички съдии“¹⁹.

Продължават проблемите със събирането на членския внос в много от клоновете: Русе, Лом, Свищов, Хасково, Трън, Кърджали, Пашмакли (Смолян), Стара Загора и Севлиево. Някои от уволнените и напусналите съдии, които са станали адвокати, отказват да платят невнесените си вноски. Показателно е писмото на управителния съвет до клон в Лом (№ 1470 от 14 април 1922 г.): „Вашият клон е съвсем неизправен към касата на съюза“. Този факт се потвърждава от новия касиер Илия Стефанов, който на 5 септември с. г. информира съюзното ръководство, че „от миналото нищо не се разбира“²⁰. Трудностите, свързани със събирането и отчитането на членския внос, принуждават събранието да „настоява съюзните клонове да бъдат изправни и навреме да уреждат задълженията си към съюза“²¹.

Постепенно вечеринките и баловете се утвърждават като форма за сближаване на членовете на съюза, на съдиите и адвокатите. Те са и сериозен източник на средства за дарителство.

¹⁸ В. „Съдийски вестник“, № 8–9 от 20 януари 1923 г., с. 14.

¹⁹ Пак там, № 16 от 20 април 1923 г., с. 4, 6–7; Адвокатски преглед, № 16 от 16 март 1923 г., с. 7.

²⁰ ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 45, л. 193, 206.

²¹ Пак там, а. е. 49, л. 144; в. „Съдийски вестник“, № 16 от 20 април 1923 г., с. 7.

Клонът в Бургас дарява 1500 лв. на сиропиталището в града (1922 г.) и 1000 лв. за фонд „Правна книжнина“ (1923 г.).²²

Впечатляваща е инициативата на кюстендилския клон за оказване на помощ на първия председател на ВКС Профирий Стаматов, който живее в града като руски емигрант в недоимък и бедност. На 3 март 1922 г. ръководството на клона изпраща специално писмо до управителния съвет с молба да призове всички местни организации да се включат в акцията. След избирането на П. Стаматов за почетен член на съюза, на 5 май Н. Чехларов (секретар на управителния съвет) пристига в Кюстендил и му връчва дарената сума от 12 000 лв. В благодарствено писмо от 14 май до председателя на съюзното ръководство П. Стаматов пише: „Всичко това е за мене най-голямата награда през живота ми и най-голямото наследство на децата ми след моята смърт... Оставам с най-дълбоко уважение! Най-старият Ваш колега“²³. Писмото е искрено и вълнуващо. От всяка негова дума лъхат скромността и почтеността на един от бележитите строители на съдебната система на България.

Финансовото състояние на съюза продължава да бъде нестабилно. Получените приходи от членски внос са 38 545 лв. (планирани 42 000 лв.), от абонаменти – 24 030 лв. (планирани 24 000 лв.), от вечеринки – 20 991 лв. (планирани 27 000 лв.). Отчетната година завършва с приход от 7682 лв., а наличната сума в касата на съюза достига 111 190 лв.

През първата година от учредяването на фонд „Взаимопомощ“ съюзът успява да събере приходи в размер на 222 904 лв., включително от вноски – 23 640 лв., от вечеринки – 72 174 лв., и от помощи и дарения – 127 090 лв. Началото е успешно, макар че предварителните очаквания са по-големи. Трудностите и проблемите са от различно естество. Секретар-касиерът на клона в Татар-Пазарджик информира ръководството, че е „зает с много работа“. Свищовският клон обяснява бездействието си със страха събирането на средства от самите съдии да не се изтълкува „зле от обществото“. Има резерви и спрямо прибъгването до помощта

²² ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 33, л. 200, 141; а. е. 42, л. 213; а. е. 44, л. 251; а. е. 47, л. 160.

²³ Пак там, а. е. 42, л. 174, 164, 160.

на адвокатите поради „опасение да не се даде партизански характер на делото“. Членовете на клона в Разград също споделят мнението, че събирането на средства от хората „е трудно приложимо“ и застрашава „престижа на съдиите“. Призивът на събраниято е за включване на всички членове във фонда и за по-активна агитация сред населението.

Поставя се и началото на отпускане на помощи. Такива са дадени на уволнени съдии, включително на бивши членове на управителния съвет: по 5000 лв. – на А. Цанев, П. Георгиев и П. Стефанов, 4000 лв. – на М. Каролев, по 3000 лв. – на Б. Андреев и К. Василев, по 2000 лв. – на Г. Урумов и Р. Татарлиев, и 900 лв. – на П. Спасов, общо 29 900 лв. За почетни членове на съюза са провъзгласени: Александър Огнянов и Сава Иванчев – адвокати от София, В. Атанасияди, Г. Говедаров и д-р О. Обрейков – адвокати от Пловдив, и П. Моллов – съдия от Софийския апелативен съд.²⁴

Към организационните трудности се добавят и проблемите със списването на в. „Съдийски вестник“. Той се печата в 2000 екземпляра, като абонатите са 1128 – със 108 повече от предходната година. За по-малко от половин година се сменят четирима редактори. Редакционната криза става причина няколко месеца вестникът да не се издава, а събраниято за първи път в резолюция препоръчва на съюзното ръководство „да подобри и осигури редовното излизане на вестника“²⁵.

Новият управителен съвет се конституира на 16 април в следния състав: председател – Михаил Генадиев (прокурор при ВАС), подпредседател – Никола П. Георгиев (прокурор при ВКС), секретар-касиер – Димитър Георгов (заместник-прокурор при Софийския окръжен съд), Никола Чехларов (член на ВАС), Стоян Георгиев (член на Софийския апелативен съд), Димитър Силяновски (член на Софийския окръжен съд) и Петър Моллов (член на Софийския апелативен съд).²⁶

²⁴ Пак там, а. е. 50, л. 173, 181; а. е. 36, л. 157; а. е. 58, л. 49; а. е. 54, л. 97; а. е. 51, л. 241, 226, 221, 219; в. „Съдийски вестник“, № 16 от 20 април 1923 г., с. 5, 7; № 10 от 10 септември 1922 г., с. 8.

²⁵ В. „Съдийски вестник“, № 16 от 20 април 1923 г., с. 5, 7.

²⁶ ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 63, л. 373; в. „Съдийски вестник“, № 16 от 20 април 1923 г., с. 4, 8.

На 22 май 1923 г. ръководството на съюза представя резолюциите на събранието на министър Сп. Дупаринов. Той е твърде предпазлив и не поема конкретни ангажименти. Министърът на правосъдието счита за нереалистично да повдига искането за възстановяване на съдийската несменяемост по законодателен ред предвид бурните времена и обстоятелството, че промените в Закона за устройството на съдилищата са направени съвсем неотдавна. По останалите два въпроса – подобряване на материалното положение на съдиите и възстановяването на адвокатската защита пред всички съдебни инстанции, министърът обещава да не взема прибързани решения и след задълбочено проучване на въпросите да направи всичко зависещо от него. Министър Сп. Дупаринов се обявява за по-чести срещи с УС на СБС, „за да може непосредствено да бъде осветлен по въпросите, които интересуват съдийството и правосъдното дело“. Той уверява ръководството на съюза, че всички оплаквания срещу съдиите ще бъдат проверявани, а министерството „ще се вслушва в съветите на УС“²⁷.

Силно влияние върху атмосферата и резултатите от срещата оказват два фактора. От една страна, неизживеният негативизъм на управляващите по отношение на съюза и на съдиите, с който министър Сп. Дупаринов е принуден да се съобразява, а от друга – напрегнатата и сложна вътрешнополитическа обстановка в страната в навечерието на Деветоюнския преврат. Коментирайки резолюцията на Четвъртото общо годишно събрание, проправителственият вестник „Победа“ стига до извода, че приложението на пункт 1 за пълна несменяемост на съдиите и прокурорите „не само, че не е полезно, но е вредно за истинското правосъдно дело“. Анонимният юрист, подписал статията, не пропуска възможността да обвини съдиите в партизанщина, която прикриват под „булото на съдийската си несменяемост“ и зад „завесата на вътрешното съдийско убеждение“²⁸. Статията е показателна със своя език и с внушенията, които се правят по отношение на организираното съдийство.

²⁷ В. „Съдийски вестник“, № 19 от 5 юни 1923 г., с. 7–8.

²⁸ В. „Победа“, № 358 от 19 април 1923 г., с. 2; в. „Съдийски вестник“, № 16 от 20 април 1923 г., с. 8.

След преврата на 9 юни 1923 г., осъществен от Военния съюз и Народния сговор, е сформирано правителство начело с проф. Александър Цанков, лидер на Сговора. Министерството на правосъдието е поверено на Боян Смилов, член на Националлибералната партия (9 юни 1923 – 22 септември 1923 г.). Неизвестен като юрист, той обявява, че „принципът на независимост и самоконтрол“ ще бъде в основата на новата правосъдна политика.²⁹

Съюзът на българските съдии не прави оценка на характера на преврата и приема правителството като поредна смяна на властта. В уводна статия на в. „Съдийски вестник“ Михаил Генадиев отбелязва, че настъпилите политически промени засягат силно всички слоеве на обществото, и напомня за традицията смяната на режимите у нас да предизвиква силни обществени движения, които „се разразяват в сътресения“ и представляват от само себе си „политическа криза“. От тази изходна позиция председателят на УС на СБС стига до основополагащия извод, че в новите условия „на съдилищата предстои да установят силата на закона и да внесат окончателно успокоение“ в обществото: смяната на времената и на властта, подчертава той, „не трябва ни най-малко да влияят на съдийската длъжност“; съдията принадлежи изцяло на обществото и служи единствено на неговите интереси; „задачата на съдията днес е абсолютно същата, каквато в минало време, утре абсолютно същата, каквато в настояще време“. Наред с това М. Генадиев посочва и качествата, които всеки съдия трябва да проявява в своята дейност при всички политически обстоятелства: да бъде абсолютно независим, отърсен от „всякакви зарази“, освободен от „предразсъдъци и от всякакви влияния“, да се отличава „с пълна добросъвестност, най-сериозно внимание, прилежност и просветеност“³⁰.

В условията на политически кипнеж и противоборство, когато страстите и реваншизмът вземат връх над разума, СБС се изправя пред нови предизвикателства и пред необходимостта да търси нови средства и форми за реализиране на своите стратегически цели. Той продължава борбата си в защита на независи-

²⁹ Адвокатски преглед, № 20 от 16 юни 1923 г., с. 14–15.

³⁰ Генадиев, М. Промяната и съдиите. – В. „Съдийски вестник“, № 20 от 20 юни 1923 г., с. 1–2.

мостта на съдебната власт, за несменяемост на съдиите и прокурорите, за подобряване на тяхното материално положение, за усъвършенстване на действащото законодателство и приемане на нов съдоустройствен закон.

Правителството на Сговора е принудено да се съобразява с присъствието, със силата и авторитета на СБС. Министър Б. Смилов в първото си окръжно до председателите на 26-те окръжни съдилища и прокурорите в тях изрично подчертава легитимният характер на правителството, „учредено въз основа на Конституцията и законите в страната по силата на Височайши укази № 1 и № 2 от 9 юни“, както и желанието си „да възстанови авторитета и престижа на обезсилената съдебна власт“³¹.

На срещата си с УС на СБС (14 юни) министър Б. Смилов декларира готовността си да работи за възстановяване на независимостта на съдебната власт, „за да се почувствуват положението и моралното значение на съдията в обществото“. Той дава висока оценка на дейността на организацията и я определя като полезна, защото „сплотява съдийството и служи за негов самоконтрол (...) за усъвършенстване на правосъдното дело в страната и издигане на подobaющата висота на съдията в обществото“. За първи път от създаването на СБС министър на правосъдието се изказва толкова положително и конструктивно за съюза. Нещо повече, Б. Смилов признава, че „напълно споделя целите и задачите“ на СБС, и разглежда съдийството като „втората основна опора на държавната власт“ заедно с армията.³² Макар и повлияни от политическия момент, думите на правосъдния министър са израз на желание за ново начало в отношението на управляващите към организацията на съдиите, за преоценка на мястото и значението на съдебната власт в утвърждаването на върховенството на закона.

Съюзът на българските съдии приветства изявленията на министър Смилов и се обявява за „възстановяване на съдийската несменяемост и разширяването ѝ и върху прокурорите в най-близко време“ на основата на принципите на закона от

---

³¹ Първото окръжно на министъра на правосъдието г. Б. Смилов. – Юридически преглед, 1923, № 4–5, с. 213; в. „Съдийски вестник“, № 20 от 20 юни 1923 г., с. 7; в. „Пряпорец“, № 128 от 11 юни 1923 г., с. 2.

³² В. „Съдийски вестник“, № 20 от 20 юни 1923 г., с. 7.

1910/1911 г.³³ Съюзът мълчаливо се отказва от искането несменяемостта да започва от деня на назначаването на магистратите, или по-точно поставя тази задача на втори план от тактически съображения.

Въпреки протестите на организираното съдийство правителството на Сговора продължава практиката на уволнения „в интерес на службата“ без анкета и ревизия. В повечето случаи уволненията са предизвикани от политически съображения и натиск. Освободени от длъжност са прокурорът при Разградския окръжен съд Хр. Стефанов (10 август 1923 г.), съдебният кандидат в Сливенския окръжен съд Петър Шиникчиев, мировият съдия във Вършец Илия Бенчев, мировият съдия в Берковица Асен Стоянов (декември 1923 г.) и др. По искане на местните сговористи на 9 август е уволнен Христо Тасев – съдебен кандидат, който замества мировия съдия в с. Трекляно, Кюстендилско. Окръжният управител се мотивира с думите, че той е „партизанствал, като комунист организирал събранията им и събирал помощ за арестуваните анархисти“. Конкретната причина е настояването на Хр. Тасев да бъдат освободени незаконно задържани лица в полицейския участък.³⁴ По призива на местните клонове управителният съвет прави постъпки за преразглеждане на посочените решения, но с малки изключения, опитите завършват с неуспех.

Предвид сложната политическа обстановка кабинетът на проф. Ал. Цанков предприема спешни мерки, за да отговори на тежкото икономическо положение на чиновниците и да стабилизира държавния апарат. Първоначалните предвиждания на Министерството на финансите са да се увеличи основната работна заплата на държавните служители по общия щат с 50–60%, а на съдиите – с 15–30%. Всъщност Министерството на финансите приема без резерви предложението на съдебното ведомство, което е съобразено с икономическите трудности на държавата. Предвид това управителният съвет не го обсъжда. Останалите министерства, ръководени от своите егоистични и тясно профе-

³³ Петата годишнина. – В. „Съдийски вестник“, № 1 от 5 септември 1923 г., с. 1; **Близнаков, Г.** Исканията на съюза. – Пак там, с. 2.

³⁴ ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 36, л. 107, а. е. 54, л. 85, а. е. 61, л. 75; **Тасев, Х.** Из записките на юриста. С.: УИ „Св. Климент Охридски“, 2008, с. 42–44.

сионални интереси, внасят проектите си в последния момент с искания за увеличение на заплатите от 50 до 120%.

Отчитайки този факт, на 2 юли 1923 г. УС на СБС изпраща мотивирано изложение до Министерския съвет, в което очертава особения характер и специфика на съдийската служба. Специално се подчертава, че статутът на съдиите не е на обикновени държавни чиновници, а на „носителите на отделна, независима власт“, чието място и значение за държавната уредба е ясно определено с чл. 13 на Търновската конституция. Ръководният орган на СБС изрично отбелязва, че съдиите са извоювали своите заплати с борба, подкрепена „почти единодушно от всички обществени и партийни организации“, и напомня на управляващите, че само увеличаването на заплатите по време на земеделското управление е спряло добрите съдии да напуснат системата. Предупреждението на управителния съвет не е случайно, защото след възстановяването на адвокатската защита опасността от обезкървяване на съдилищата става още по-голяма. В заключение в документа се настоява правителството да запази старото „съотношение в заплатите и ранга на съдиите в сравнение с останалите държавни служители“ и да предвиди еднакво увеличение за всички „върху базата на досега получаваните заплати“. Аргументирайки по този убедителен начин своето становище, УС на СБС предлага конкретни месечни добавки към заплатата на всяка съдийска длъжност. Разчетите на съюзното ръководство показват, че общият размер на увеличението ще бъде 1 950 000 лв. годишно, а реалните заплати на 522-ма съдии ще нараснат с 30–35%.³⁵

Позицията на УС на СБС среща подкрепата на клоновете. Членовете на съюза в Търново настояват централното ръководство „да оттегли всичките си ходатайства за увеличаване на заплатите на съдиите в по-малък размер“ от този на останалите държавни служители. Те определят предложението на Министерството на финансите като „гавра“, каквато съдийството не е преживяло и от „тираничния земеделски режим“.³⁶

---

³⁵ ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 63, л. 325, 334; Съдийските заплати. – В. „Съдийски вестник“, № 4 от 20 октомври 1923 г., с. 1; в. „Пряпорец“, № 149 от 5 юли 1923 г., с. 2.

³⁶ ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 70, л. 74.

Без да се съобразява с исканията на СБС, на 6 юли 1923 г. Министерският съвет приема постановление, с което заплатите на държавните служители се увеличават от 50 до 120%.³⁷ Реалното увеличение на съдийските заплати е между 10 и 15% – от 350 лв. на мировите съдии до 1000 лв. на прокурора, подпредседателите и председателя на ВКС. Така сериозно се нарушава съотношението между заплатите на съдиите и останалите държавни служители, утвърдено със Закона за заплатите на длъжностните лица по съдебното ведомство от 1912 година.³⁸ По силата на този закон рангът и заплатите на магистратите са съобразени с характера и естеството на тяхната работа и са по-високи от тези на останалите държавни служители. Възнаграждението на председателя на ВКС се нарежда непосредствено до това на министрите. След юлското постановление на Министерския съвет той получава по-ниска заплата (6280 лв.) от началник-щаба на армията (6530 лв.), от главния директор на железниците (7870 лв.) и други, които са с по-нисък ранг. Подобен спад в заплащането се наблюдава и при останалите съдийски длъжности. Управителният съвет на СБС определя повишаването на заплатите на съдиите като „илюзорно“ и настоява да бъде поправена „неправдата, която се извърши с българските съдии“. Съдийството с право се пита „дали това не е негово наказание и ако е такова, то с какво го е заслужило“, но този въпрос остава без отговор.³⁹ В реч на 8 юли в Свободния театър проф. Ал. Цанков уверява присъстващите, че държавата е дала това, което ѝ позволяват средствата.⁴⁰

Решението на правителството предизвиква силно недоволство сред клоновете на съюза. В телеграми и писма те призовават ръководството на СБС да настоява пред Министерството на правосъдието за увеличаване на заплатите на магистратите, „съразмерно с това на останалите чиновници“, както и да вдигне „повече шум предвид изготвянето на бюджета“⁴¹. Управителният съвет

³⁷ Обн., ДВ, № 81 от 11 юли 1923 г.

³⁸ Обн., ДВ, № 82 от 12 април 1912 г.

³⁹ Съдийските заплати. – В. „Съдийски вестник“, № 1 от 5 септември 1923 г., с. 7; Заплатите на съдиите. – Пак там, № 4 от 20 октомври 1923 г., с. 1–2.

⁴⁰ Програмата и задачите на правителството. – В. „Пряпорец“, № 152 от 9 юли 1923 г., с. 2.

⁴¹ ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 61, л. 61, а. е. 44, л. 91.

на СБС изпраща специално изложение до министъра на правосъдието, в което се констатира, че срещу съдийството е „създадено едно с нищо необяснимо враждебно отношение“. След като посочва конкретното увеличение на заплатите за всяка длъжност, съюзното ръководство настоява за справедливо решаване на въпроса, като издига следните искания: „1. Съдийският отделен щат да се запази; 2. Да се увеличат съдийските заплати; 3. Да се прокара между съдийските заплати и тия на съответните чиновнически заплати такова съотношение, щото да гарантира задържането на съдийския кадър“⁴². Управителният съвет подлага на сериозна критика подхода на правителството, като доказва аргументирано, че съдийството е съзнателно пренебрегнато. И призовава кабинета да сложи край на „надпреварванията и хитруванията на ведомствата“, като разработи ново съотношение на службите по важност, ценз и заплати въз основа на „съображения от държавнически и финансов характер“. Ръководният орган на съюза настоява при приемането на новия бюджет да се коригират съдийските заплати, за да се запазят добрите съдии и качеството на правораздаването.⁴³

Под натиска на съдийската общност Министерството на правосъдието предлага на Министерския съвет основните месечни заплати на съдиите и приравнените към тях длъжностни лица да се увеличат в размера, определен с постановлението от 6 юли. Мотивите са: 1) същественото нарушаване с постановлението на „съотношението на съдийските заплати спрямо заплатите на останалите държавни служители“; 2) „колосалната работа“, която стои пред съдиите (600 000 дела); 3) поисканото преди три месеца „скромно увеличение на тогавашните заплати от 15 до 30%“ предвид финансовото затруднение на държавата.⁴⁴

С XII постановление на МС от 3 декември 1923 г. заплатите на съдиите се повишават от 1 януари 1924 г. от 300 лв. на месец за мировите съдии до 1000 лв. на председателя на ВКС⁴⁵, но общото им увеличение отново остава по-малко от възнаграждението,

---

⁴² Изложение на УС до министъра на правосъдието. – В. „Съдийски вестник“, № 2 от 20 септември 1923 г., с. 8.

⁴³ Заплатите на съдиите. – Пак там, № 4 от 20 октомври 1923 г., с. 1–2.

⁴⁴ ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 78, л. 132–133, 164.

⁴⁵ Обн., ДВ, № 202 от 6 декември 1923 г.; № 220 от 27 декември 1923 г.

което получават другите служители с юлското постановление на правителството. Причината е в нежеланието на министъра на финансите Петър Тодоров да се съобрази с предложенията на съдийството. Съюзът на българските съдии се обявява против подхода на министерството на икономии и съкращения, на подхвърлянето на съдиите „от време на време, като по милост, по няколкостотин лева“. Управителният съвет обвинява ръководството на Министерството на финансите, че със своята политика насажда „професионален егоизъм, който поставя различните ведомства във враждебни отношения“⁴⁶.

Въпреки усилията на УС на СБС исканията на съюза не са удовлетворени. Управляващите безкритично застъпват схващането, че съдиите са по-добре платени от останалите държавни служители, и задълбочават разделението и противопоставянето на професионалните общности на държавните служители. Правителството пренебрегва позицията на организираното съдийство, доказана в практиката, че борбата за подобряване на материалното положение на съдиите е борба за авторитета на съдебната власт, за добро и достойно правосъдие.

Най-важният въпрос, който вълнува съдиите и прокурорите и е в центъра на вниманието на съюзното ръководство, е въпросът за предстоящите промени в съдоустройствения закон. В съответствие със заявените намерения Министерството на правосъдието започва работа по изменение и допълнение на Закона за устройството на съдилищата. Със заповед № 1928 от 22 август 1923 г. министър Б. Смилов назначава комисия, която да прегледа, измени и допълни действащия закон. За тази цел е издадена специална директива. В нея са посочени рамката и основните принципи, от които трябва да се ръководи комисията в своята работа. Те са включени и в заповедта на министъра: „1) несменяемост на съдиите и прокурорите; 2) бърза и ефикасна дисциплинарна отговорност, която да се упражнява от самите съдилища по реда на надзора; 3) пълна самостоятелност и независимост на съдебната власт от изпълнителната, като всички назначения и повишения да стават по представление от по-горните инстанции, а

---

⁴⁶ Финансовата политика спрямо съдебната власт. – В. „Съдийски вестник“, № 8 от 20 декември 1923 г., с. 1–2.

всички назначения на съдиите и прокурорите да стават с указ; 4) повишенията да стават по старшинство и по достойнство, като при известни условия се дава предпочитание на второто; 5) повишенията от окръжните съдилища в апелативните съдилища и от апелативните съдилища във ВКС да стават главно чрез конкурс; 6) пределна възраст за всяка инстанция; 7) попълване на съдебните състави от членове на адвокатските съсловия⁴⁷.

Една значителна част от промените, които правителството предвижда да внесе в Закона за устройството на съдилищата, съвпадат с исканията на съюза. Това създава добра основа за сътрудничество и изпълва съдийството с надежда за успешно решаване на най-наболелите и остри проблеми на правораздаването и на организацията на съдебната система.

Работната комисия включва членовете на Кодификационната комисия начело с председателя ѝ д-р Д. Минков, Св. Велчев – главен прокурор при ВКС, С. Ангелов и Ив. Коларов – членове на ВКС, Ст. Захариев – подпредседател на Софийския апелативен съд, Ив. Александров – председател на Софийския окръжен съд. С изключение на последния всички останали са били членове и на комисията, разработила първия вариант на земеделския закон.

На 19 септември 1923 г. (Заповед № 1862) министър Б. Смилов назначава и друга комисия в състав: В. Маринов – председател на ВКС, Св. Велчев и А. Карагъзов – подпредседател на ВКС, която да се произнесе по качествата на съдийския и прокурорския състав във ВКС и на председателите, подпредседателите и прокурорите при апелативните съдилища.⁴⁸ Това показва намеренията на правителството за по-цялостен и критичен подход по отношение на състава и управлението на висшите звена на съдебната система.

Във второто правителство на проф. Ал. Цанков (22 септември 1923 – 4 януари 1926 г.) като управляващ Министерството на правосъдието е назначен министърът на обществените сгради, пътищата и благоустройството Янко Стоянчов (22 септември

---

⁴⁷ ЦДА, ф. 242 К, оп. 2, а. е. 985, л. 1; оп. 4, а. е. 57, л. 9; Юридически преглед, 1923, № 8, с. 367.

⁴⁸ ЦДА, ф. 242 К, оп. 2, а. е. 987, л. 1; в. „Съдийски вестник“, № 1 от 5 септември 1923 г., с. 7.

1923 г. – 29 януари 1924 г.). Той нарежда на подведомствените си органи да продължат работата по преглеждането на ЗУС, законите за гражданското и углавното съдопроизводство и Закона за адвокатите.⁴⁹

Управителният съвет на СБС изразява надежда, че новият министър с „присъщия му такт“ ще подготви промените в съдоустройствения закон и в Закона за адвокатите и ще осигури приемането им още в първата сесия на парламента. Ръководството на съюза настоява несменяемостта на съдиите да бъде възстановена, да бъде въведена несменяемост и на прокурорите, както и да се премахнат ограниченията на адвокатската защита.⁵⁰

Съюзът на българските съдии се изправя и пред друг сериозен проблем, засягащ пряко устоите на съдебната система. В резултат на голямото текучество, на партизанските уволнения и назначения, на напускането на голяма част от старите и подготвени съдии състоянието на кадровия състав на съдилищата е незадоволително и не отговаря на изискванията за добро правосъдие. Разкъсва се връзката между старите и опитни съдии и прокурори, повечето с европейско образование, и новите магистрати. Възниква реална опасност първите да нямат достойни заместници. Сред по-младите са малцина тези, които следят новостите в развитието на европейското право – както поради незнанието на западни езици, така и поради липсата на литература, на командировки и обучение в чужбина.⁵¹

Тревожните констатации дават основание на УС на СБС с писмо от 5 ноември 1923 г. да постави пред министър Янко Стоянчов въпроса за изпращането на млади, способни магистрати, с интерес към науката на специализации в Западна Европа. За да избегне отговора „няма средства“, ръководството на съюза посочва, че необходимите за целта финанси може да бъдат осигурени от лихвите върху парите за гаранции по различните дела и от

---

⁴⁹ Юридически преглед, 1923, № 8, с. 359.

⁵⁰ В. „Съдийски вестник“, № 3 от 5 октомври 1923 г., с. 8.

⁵¹ Вж. Задгранични отпуски. – Пак там, № 2 от 20 септември 1923 г., с. 5–6; **Георгиев, Н.** Нуждата от специализация на съдиите. – Пак там, № 4 от 20 октомври 1923 г., с. 2–4.

сумите, внасяни по съдебноизпълнителни дела. От тях годишно се събират около 500 000 лева.⁵²

Предложението на СБС среща разбиране и подкрепа от Министерството на правосъдието. На 15 януари 1924 г. със специално окръжно управителният съвет информира съдийската общност за решението да се командироваат в чужбина съдии и прокурори за срок от шест месеца до една година. Разглеждането на молбите и определянето на кандидатите се възлага на специална комисия към ведомството. След завръщането си командированото лице е длъжно да представи писмен труд и подробен доклад за организацията и делопроизводството в съдилищата в съответната страна. При положителна оценка на юридическата комисия научният труд се издава от Министерството на правосъдието. Без съмнение това е сериозен успех не само за съюза, но и за цялата правна общност.

Въпреки промените в Министерството на правосъдието комисията продължава работата си по преглеждането на ЗУС, законите за гражданското и углавното съдопроизводство и Закона за адвокатите. На 29 декември 1923 г. за нов член на комисията е назначен В. Василев (член на ВКС).⁵³

С цел да се легитимира и да утвърди позициите си във вътрешен и международен план след кървавото потушаване на Септемврийското въстание, на 18 ноември 1923 г. правителството на Демократическия сговор насрочва парламентарни избори. В предизборната си платформа партията отново потвърждава провъзгласената цел – осигуряване и гарантиране на сигурността и стабилността на страната.⁵⁴

Бавната работа на комисията и увеличаването на състава ѝ предизвиква основателна тревога и недоволство сред съдиите. В началото на месец януари 1924 г. УС на СБС предлага законопроектът да се даде на по-малка работна група, съставена само от магистрати, която за 15–20 дни да го представи за обсъждане,

---

⁵² ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 63, л. 305–306.

⁵³ Пак там, ф. 242 К, оп. 2, а. е. 985, л. 5, 9, 10, 16, 17; Юридически преглед, 1923, № 8, с. 359.

⁵⁴ Платформа на Демократическия сговор. Плевен: Изгрев, 1923, с. 3; **Първанова, Р.** Програмата на Демократическия сговор. – Исторически преглед, 1987, № 6, с. 27.

и отново настоява съдийската несменяемост да се възстанови час по-скоро.⁵⁵

В борбата си за независимост на съдебната власт и в защита на професионалните и жизнените интереси на съдиите СБС получава пълната и безрезервна подкрепа на адвокатското съсловие. Основните искания на съдийството относно несменяемостта на съдиите и прокурорите и материалното обезпечаване на магистратурата намират място в резолюцията на Третото общо годишно събрание на Съюза на българските адвокати (8 декември 1923 г.). В приветствието си към делегатите председателят на УС на СБС М. Генадиев поставя акцент върху общата цел на двете организации. Той отбелязва и енергичното застъпничество на съдийството за възстановяването на адвокатската защита пред всички съдилища. На следващия ден двата съюза организират вечеринка, в която участва и министър Янко Стоянчов. Събрани са 25 000 лева.⁵⁶

Решенията на Четвъртото редовно общо годишно събрание и дейността на СБС за изпълнение на приетите решения поставят началото на борбата на съюза за независимост на съдебната власт и удовлетворяване на професионалните и икономическите искания на съдийството през осемгодишното управление на Демократическия сговор.

По време на двете правителства на проф. Ал. Цанков СБС успява да постави пред управляващите острият и нетърпящи отлагане проблеми на правораздаването и на съдийството, да предложи своето сътрудничество за бързото им и справедливо решаване. Политиката на Сговора по отношение на заплатите на съдиите и мудната работа по подготовката на ЗУС се разминават с програмните и предизборните му обещания. Това принуждава СБС в сътрудничество със СБА да предприеме през следващите години нови действия в защита на правосъдното дело и на интересите на магистратите.

⁵⁵ В. „Съдийски вестник“, № 10 от 20 януари 1924 г., с. 1.

⁵⁶ Адвокатски преглед, № 8 от 18 декември 1923 г., с. 4, 8; № 9 от 1 януари 1924 г., с. 8; в. „Съдийски вестник“, № 8 от 20 декември 1924 г., с. 8.